

คู่มือวัดต้นแบบเชิงนิเวศ
แนวทางการจัดการ
สิ่งแวดล้อม
อย่างยั่งยืน
GREEN TEMPLE Model

พระเจริญพงษ์ วิชัย, ผศ.ดร. และคณะ

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คู่มือวัดต้นแบบเชิงนิเวศ:

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

(สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

พระเจริญพงษ์ วิชัย, ผศ.ดร. และคณะ

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรียงพิมพ์/จัดรูปเล่ม : พระเจริญพงษ์ วิชัย, ผศ.ดร.

แบบปก : นายวิชญ์ โยรัมย์

ตรวจทานต้นฉบับ : พระมหาดรณรงค์ศักดิ์ สุทนต์, ดร.

พิมพ์ที่ : วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย เลขที่ 52 หมู่ 1 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
รหัสไปรษณีย์ 73210 โทร./โทรสาร 034-326912, www.rk.mcuc.ac.th

คำนำ

ยุคที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมกำลังทวีความรุนแรง ทั้งวิกฤตโลกร้อน วัดในสังคมไทยอาจไม่ใช่เพียงศูนย์รวมแห่งศรัทธาอีกต่อไป หากแต่สามารถก้าวสู่การเป็นพื้นที่เรียนรู้และขับเคลื่อนความยั่งยืนในระดับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ “คู่มือวัดต้นแบบเชิงนิเวศ” จึงถือกำเนิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่า วัดมีศักยภาพในการเป็นต้นแบบด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุที่วัดมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกทางศาสนา การเป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธี และเป็นพื้นที่หล่อหลอมวัฒนธรรม นอกจากนี้ วัดยังมีความใกล้ชิดกับชุมชน จึงสามารถชักชวนให้คนทั่วไปหันมาตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติ ตลอดจนส่งเสริมพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

คู่มือนี้เสนอแนวปฏิบัติเชิงบูรณาการระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างกิจกรรมที่มุ่งลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามบริบทของแต่ละวัด

ขอให้คู่มือนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่เกื้อกูลต่อสรรพชีวิต ทั้งในมิติของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและการหล่อหลอมจิตวิญญาณของผู้คนให้เข้มแข็ง อันจะนำมาซึ่งความสุขสงบ และมั่นคงของชุมชนอย่างยั่งยืน ไม่เพียงในวันนี้ แต่เพื่อคนรุ่นหลังในอนาคตสืบไป

พระเจริญพงษ์ วิชัย, ผศ.ดร. และคณะ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
ส่วนที่ 1 TEMPLE GREEN Model: รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมวัดเชิงนิเวศ	1
ส่วนที่ 2 TEMPLE: ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	6
ส่วนที่ 3 GREEN: กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	11
ส่วนที่ 4 ธรรมวิธีสู่ต้นแบบวัดเชิงนิเวศ	14
แบบประเมินตนเองวัดต้นแบบเชิงนิเวศ	22
เอกสารอ้างอิง	31

ส่วนที่ 1

TEMPLE GREEN Model: รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมวัดเชิงนิเวศ

เกริ่นนำ

ปัจจุบัน วัดในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญทั้งในฐานะ ศูนย์กลางทางศาสนา ศูนย์รวมของชุมชน และเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในหลายมิติ อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของชุมชนเมือง การบริโภคที่มากขึ้น และการขาดการจัดการที่เหมาะสม ส่งผลให้วัดเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะที่เพิ่มขึ้น ปริมาณการใช้น้ำและพลังงานที่สูง มลพิษทางอากาศ และการลดลงของพื้นที่สีเขียว

การพัฒนาวัดให้เป็น “วัดเชิงนิเวศ” จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้วัดสามารถจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนโดยรอบ TEMPLE GREEN Model เป็นแนวทางที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างวัดที่สะอาด ร่มรื่น มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่ช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกด้านความยั่งยืน

เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดเป็นไปอย่างมีระบบ และสามารถขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้พัฒนา TEMPLE

GREEN Model ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้กับวัด
ทั่วไป อาจเรียกโดยสรุปได้ว่า 6 + 5 + 2 สามารถอธิบายได้ดังนี้

6 ตัวอักษร คือ TEMPLE ได้แก่

T: Temple วัด

E: Environmental สิ่งแวดล้อม

M: Management การจัดการ

P: Participation การมีส่วนร่วม

L: Learning Space พื้นที่เรียนรู้

E: Energy พลังงาน

5 ตัวอักษร คือ GREEN ได้แก่

G: Garbage การจัดการขยะตามหลัก 3R

Reduce ลดการใช้

Reuse นำกลับมาใช้ซ้ำ

Recycle นำกลับมาใช้ใหม่

R: Restroom การจัดการห้องน้ำ ห้องส้วม

E: Energy การจัดการพลังงาน

E: Environmental การจัดการสิ่งแวดล้อม

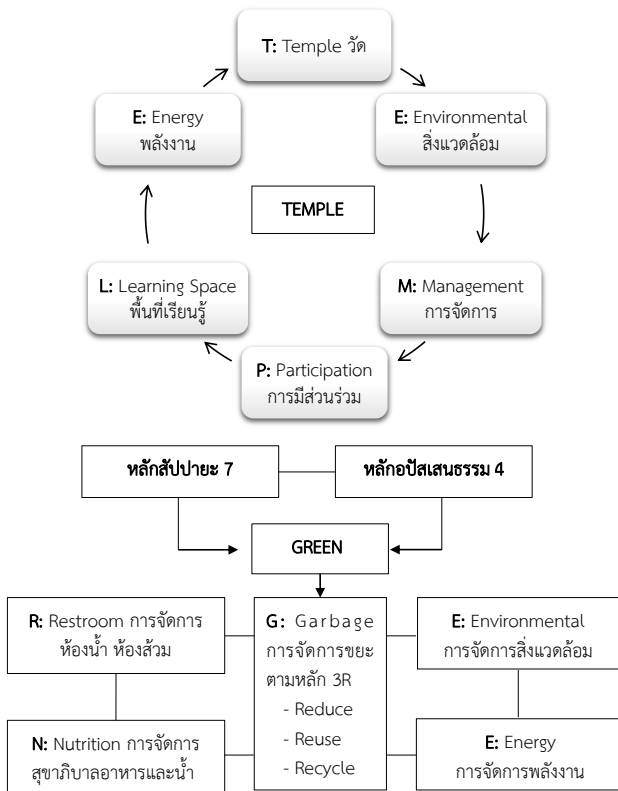
N: Nutrition การจัดการสุขาภิบาลอาหารและน้ำ

2 หลักธรรม คือ หลักสัปปายะ 7 กับ หลักอปัสเสนธรรม 4

หลักสัปปายะ คือ เป้าหมายของการพัฒนาด้าน
สิ่งแวดล้อมในวัดของวัดเชิงนิเวศในแต่ละด้าน รวม 7 ด้าน

หลักอปัสเสนธรรม คือ กรอบแนวคิดในการ
ตัดสินใจและการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมในวัดของวัดเชิงนิเวศ

เป้าหมายของ TEMPLE GREEN Model มุ่งเน้นให้มีการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อให้การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดเป็นไปอย่างยั่งยืนและเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปเสนอเป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 GREEN TEMPLE Model
การจัดการสิ่งแวดล้อมวัดเชิงนิเวศ

ส่วนที่ 2

TEMPLE: ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด

ระบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อยกระดับเป็นต้นแบบวัดเชิงนิเวศ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. T: Temple วัด

การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดตามองค์ประกอบด้านนี้มีแนวทางการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

1.1) กำหนดนโยบาย

วัดต้องมีการกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของวัด โดยเกิดขึ้นจากการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนร่วมกันจัดทำนโยบายที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่น การอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ การรักษาความสะอาด และการพัฒนาภูมิทัศน์ นโยบายควรมีการประกาศให้ทุกคนได้รับทราบอย่างทั่วถึง จัดทำเป็นป้ายประชาสัมพันธ์ติดตั้งในจุดที่เห็นได้ชัดเจน หรือเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของวัด

1.2) จัดทำแผนและโครงการ

การจัดทำแผนงานและโครงการด้านสิ่งแวดล้อม เริ่มจากการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมของวัด จากนั้นนำมาจัดทำเป็นแผนระยะสั้น 1 ปี และแผนระยะยาว 3-5 ปี โดยกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด กิจกรรม งบประมาณ และผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน เช่น โครงการธนาคารขยะรีไซเคิล โครงการวัดสวยด้วยมือเรา โครงการประหยัดพลังงาน โครงการปลูกต้นไม้

เพิ่มพื้นที่สีเขียว โครงการพัฒนาห้องน้ำสะอาด และโครงการครัว
วัดปลอดภัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม แต่ละโครงการควรมีการติดตาม
ประเมินผลและรายงานความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ

1.3) เครือข่ายความร่วมมือ

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก
วัดควรประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อขอรับการสนับสนุน
ด้านวิชาการ งบประมาณ และทรัพยากรในการดำเนินงาน และการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวัดอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการ
สิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของวัด

2. E: Environmental สิ่งแวดล้อม

การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดมีแนวทางการดำเนินงานที่เป็น
รูปธรรม ดังนี้

2.1) การประเมินผลกระทบ

การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของวัด สํารวจ
และวิเคราะห์กิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
เช่น การจัดงานเทศกาลที่มีผู้คนมาร่วมงานจำนวนมาก การก่อสร้าง
อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใหม่ การจัดการน้ำเสียจากครัววัดและ
ห้องน้ำ การเผาขยะหรือใบไม้ในวัด มีมาตรการป้องกันและแก้ไข
ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เช่น การจัดระบบการจราจรและที่จอดรถ
ในงานเทศกาล การติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสีย การจัดการขยะแบบ
ครบวงจร การควบคุมเสียงจากการจัดกิจกรรม

2.2) ระบบฐานข้อมูล

การจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมของวัด ควร
รวบรวมข้อมูลที่สำคัญ เช่น ปริมาณการใช้ไฟฟ้าและน้ำรายเดือน

ปริมาณและประเภทของขยะที่เกิดขึ้น พื้นที่สีเขียวและต้นไม้ใหญ่ในวัด คุณภาพน้ำในคลองหรือบ่อน้ำ ขั้วร่องเรียนด้านสิ่งแวดล้อมจากชุมชน โดยจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบในรูปแบบของแฟ้มเอกสารและไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ มีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด รวมทั้งจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมประจำปีเพื่อเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบ

2.3) พัฒนาตัวชี้วัด

การพัฒนาตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อมของวัด ควรกำหนดตัวชี้วัดที่ครอบคลุมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เช่น ร้อยละของขยะที่นำไปรีไซเคิล ปริมาณการใช้ไฟฟ้าที่ลดลง จำนวนต้นไม้ที่ปลูกเพิ่ม คะแนนการประเมินห้องน้ำตามมาตรฐาน HAS จำนวนข้อร้องเรียนด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการแก้ไข ร้อยละความพึงพอใจของประชาชนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด โดยกำหนดค่าเป้าหมายที่ทำหายแต่สามารถบรรลุได้ มีการติดตามและรายงานผลตัวชี้วัดเป็นรายไตรมาสหรือรายปี และนำผลที่ได้มาปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

3. M: Management การจัดการ

การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดในด้าน Management การจัดการ ดังนี้

3.1) ออกแบบระบบ

การวางระบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวมของวัด เริ่มจากการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านสิ่งแวดล้อม กำหนดโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน วางระบบการ

ประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ จัดทำคู่มือและแนวปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อม กำหนดระบบการติดตามและรายงานผล

3.2) งบประมาณ

การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อม ควรจัดทำแผนงบประมาณประจำปีที่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค การฝึกอบรมบุคลากร การจัดกิจกรรมรณรงค์ และการติดตามประเมินผล โดยพิจารณาแหล่งงบประมาณทั้งจากเงินบริจาค เงินผลประโยชน์ของวัด และการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่โปร่งใส และตรวจสอบได้

3.3) พัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นให้แก่พระสงฆ์ สามเณร และบุคลากรของวัด ผ่านการจัดอบรม การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการฝึกปฏิบัติจริง ในหัวข้อต่างๆ เช่น การคัดแยกขยะ การประหยัดพลังงาน การดูแลต้นไม้ การจัดการน้ำเสีย และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น รวมทั้งส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างบุคลากร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. P: Participation การมีส่วนร่วม

การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดในด้าน Participation การมีส่วนร่วม ดังนี้

4.1) การสร้างความร่วมมือ

การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เริ่มจากจัดเวทีประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วน แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างวัดและชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินงาน และติดตามประเมินผลโครงการด้านสิ่งแวดล้อมของวัด เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมวัด การจัดกิจกรรม และการจัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวังด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

4.2) กิจกรรมรณรงค์

การจัดกิจกรรมรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการสร้างตระหนักรู้และกระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย และการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ทั้งป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ และสื่อสังคมออนไลน์

4.3) การสร้างจิตสำนึก

การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับพระสงฆ์และประชาชน ดำเนินการผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง เช่น การฝึกอบรมการคัดแยกขยะ การสาธิตการทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน การศึกษาดูงานวัดต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อม การสอดแทรกหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการเทศนา และการยกย่องเชิดชูบุคคลหรือหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่นด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. L: Learning Space พื้นที่เรียนรู้

การจัดการสิ่งแวดลอมในวัดผ่านมิติของการเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดลอม มีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

5.1) พื้นที่การเรียนรู้

การพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดลอม โดย จัดทำฐานการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดลอมในวัด เช่น ฐานการคัดแยกขยะ ฐานการทำปุ๋ยหมัก ฐานพลังงานทดแทน จัดทำป้ายสื่อความหมายให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดลอมในวัด พัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติภายในวัด

5.2) กิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดลอม เช่น จัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดลอม จัดค่ายเยาวชนรักษ์สิ่งแวดลอม จัดนิทรรศการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดลอม

5.3) เครือข่ายการเรียนรู้

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดลอม โดย ประสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวัดและชุมชนอื่น ๆ เผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ การพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดลอมจะช่วยสร้างความตระหนักและจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมให้แก่พระสงฆ์และประชาชน รวมทั้งเป็นต้นแบบในการจัดการสิ่งแวดลอมที่ดีให้กับวัดและชุมชนอื่น ๆ

6. E: Energy พลังงาน

การจัดการพลังงานในวัดตามองค์ประกอบด้าน Energy มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

6.1) แผนการใช้พลังงาน

การจัดทำแผนการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ
สำรวจและวิเคราะห์การใช้พลังงานในวัด ทั้งไฟฟ้า น้ำมันเชื้อเพลิง
และก๊าซหุงต้ม เพื่อระบุจุดที่มีการใช้พลังงานสูงและมีโอกาสในการ
ประหยัด จากนั้นจัดทำแผนการอนุรักษ์พลังงานที่ครอบคลุม
มาตรการต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนหลอดไฟเป็นแบบ LED การติดตั้ง
ระบบควบคุมการเปิด-ปิดไฟอัตโนมัติ การบำรุงรักษาเครื่องใช้ไฟฟ้า
ให้มีประสิทธิภาพ และการรณรงค์ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการ
ประหยัดพลังงาน

6.2) ติดตามประเมินผล

การติดตามและประเมินผลการใช้พลังงาน ดำเนินการ
โดยจัดทำระบบการบันทึกข้อมูลการใช้พลังงานประจำเดือน
วิเคราะห์แนวโน้มการใช้พลังงานและค่าใช้จ่าย เปรียบเทียบผลการ
ประหยัดพลังงานกับเป้าหมายที่กำหนด จัดทำรายงานสรุปผลการ
ดำเนินงานและข้อเสนอแนะในการปรับปรุง รวมทั้งสื่อสารผลการ
ดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบเพื่อสร้างความตระหนักและการมี
ส่วนร่วม

6.3) พลังงานสะอาด พลังงานทดแทน

การส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาดและพลังงาน
ทดแทน มุ่งเน้นการนำพลังงานทางเลือกมาใช้ในวัด เช่น การติดตั้ง
แผงโซลาร์เซลล์สำหรับผลิตไฟฟ้า การใช้เตาชีวมวลในครัววัด การ
ติดตั้งเครื่องทำน้ำร้อนพลังงานแสงอาทิตย์ การใช้หลอด LED
พลังงานแสงอาทิตย์สำหรับไฟส่องสว่าง และการจัดทำระบบ
รวบรวมก๊าซชีวภาพจากเศษอาหาร นอกจากนี้ยังควรจัดทำจุด
สาธิตการใช้พลังงานทดแทนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน

ส่วนที่ 3

GREEN: กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด

กิจกรรมตามหลัก GREEN เป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวัดทุกแห่งเพื่อให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ช่วยให้วัดสะอาด เป็นระเบียบ และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และช่วยสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนและผู้ที่มาในวัด ตลอดจนส่งเสริมให้วัดเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่สามารถขยายผลไปสู่ชุมชนและสังคมโดยรวม ในท้ายที่สุด วัดที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่เพียงเป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม แต่ยังเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และเสริมสร้างแรงบันดาลใจในการดูแลโลกให้คงอยู่สำหรับคนรุ่นต่อไป กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด ตามหลัก GREEN ประกอบด้วย

1. G: Garbage การจัดการขยะตามหลัก 3R

1.1) Reduce ลดการใช้

มุ่งเน้นการรณรงค์ลดการใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกในงานบุญและกิจกรรมทางศาสนา การส่งเสริมการใช้ภาชนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการจัดทำป้ายรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ส่วนกิจกรรมการนำกลับมาใช้ซ้ำ รณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติกและโฟมในวัด ส่งเสริมการใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมลดปริมาณขยะในวัด

1.2) Reuse การใช้ซ้ำ

เน้นการนำวัสดุเหลือใช้มาดัดแปลงเป็นอุปกรณ์ ตกแต่งภูมิทัศน์ และการทำปุ๋ยหมักจากเศษอาหารและใบไม้ ในขณะที่กิจกรรมการรีไซเคิล นำภาชนะมาใช้ซ้ำในกิจกรรมของวัด ดัดแปลงวัสดุเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์ และจัดทำธนาคารวัสดุรีไซเคิล

1.3) Recycle การแปรรูปเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่

ประกอบด้วยการจัดตั้งธนาคารขยะ การคัดแยกขยะ รีไซเคิล และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากขยะรีไซเคิล คัดแยกขยะตามประเภท ทำปุ๋ยหมักจากเศษอาหารและใบไม้ สร้างรายได้จากการขายวัสดุรีไซเคิล

2. R: Restroom การจัดการห้องน้ำ ห้องส้วม

ด้านการจัดการห้องน้ำห้องส้วม (Restroom) มุ่งเน้นการยกระดับมาตรฐานความสะอาดและความปลอดภัย ประกอบด้วย การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การจัดระบบการทำความสะอาดประจำวัน การติดตั้งระบบระบายอากาศที่มีประสิทธิภาพ และการจัดทำคู่มือการดูแลรักษาห้องน้ำสำหรับผู้รับผิดชอบ พัฒนาห้องน้ำให้ได้มาตรฐาน HAS (Health Accessibility Safety) ติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสม จัดระบบการทำความสะอาดและบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ

3. E: Energy การจัดการพลังงาน

ด้านการจัดการพลังงาน (Energy) กิจกรรมที่ได้รับการออกแบบประกอบด้วยการติดตั้งระบบพลังงานแสงอาทิตย์ การเปลี่ยนหลอดไฟเป็นแบบประหยัดพลังงาน การติดตั้งระบบควบคุมการเปิด-ปิดไฟอัตโนมัติ และการรณรงค์ประหยัดพลังงานใน

กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ติดตั้งระบบพลังงานทดแทน เช่น โซลาร์เซลล์ รณรงค์การประหยัดพลังงานในวัด ใช้อุปกรณ์ประหยัดพลังงาน เช่น หลอด LED

4. E: Environmental การจัดการสิ่งแวดล้อม

ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental) ผู้มีส่วนร่วมได้ออกแบบกิจกรรมที่ครอบคลุมการจัดการพื้นที่สีเขียว การปรับปรุงภูมิทัศน์ การอนุรักษ์พันธุ์ไม้ท้องถิ่น สวนสมุนไพร การจัดทำแหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียแบบธรรมชาติ จัดการภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น สะอาด สวยงาม ควบคุมมลพิษทางเสียง อากาศ และน้ำ สร้างพื้นที่สีเขียวและแหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

5. N: Nutrition การจัดการสุขาภิบาลอาหารและน้ำ

ด้านการจัดการสุขาภิบาลอาหารและน้ำ (Nutrition) กิจกรรมที่ได้รับการออกแบบมุ่งเน้นการยกระดับมาตรฐานโรงครัวของวัด การจัดการน้ำดื่มที่สะอาดและปลอดภัย การอบรมผู้ประกอบการอาหาร และการจัดระบบการตรวจสอบคุณภาพอาหารและน้ำอย่างสม่ำเสมอ จัดการครัวและโรงอาหาร (หอฉัน) ให้ถูกสุขลักษณะ ควบคุมคุณภาพน้ำดื่ม น้ำใช้ จัดระบบการจัดเก็บและการกำจัดเศษอาหาร

ส่วนที่ 4

ธรรมวิธีสู่ต้นแบบวัดเชิงนิเวศ

หลักสัปปายะ ๗ : เป้าหมายการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด

หลักสัปปายะ ๗ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยสิ่งที่เหมาะสม เกื้อกูล และสนับสนุนการปฏิบัติธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดเพื่อยกระดับสู่การเป็นต้นแบบวัดเชิงนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- 1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่ที่เหมาะสม
- 2) โคจรสัปปายะ ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสม
- 3) ภัตตสัปปายะ การพุดคุษที่เหมาะสม
- 4) บุคคลสัปปายะ บุคคลที่เหมาะสม
- 5) โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม
- 6) อุตุสัปปายะ ดินฟ้าอากาศที่เหมาะสม
- 7) อิริยาปถสัปปายะ อิริยาบถที่เหมาะสม

การบูรณาการหลักสัปปายะ ๗ กับแนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมศาสตร์สมัยใหม่ สามารถนำเสนอรายละเอียด ดังนี้

1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่ที่เหมาะสม

อาวาสสัปปายะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในวัดให้เอื้อต่อการอยู่อาศัยและการปฏิบัติธรรม โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดวางผังวัดควรแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนชัดเจน มีการจัดโซนนิ่งที่เหมาะสม แยกเขตพุทธาวาส

สิ่งแวดล้อม และเกษตรกรรมออกจากกัน เพื่อลดผลกระทบด้านเสียงและความวุ่นวาย การออกแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้างควรคำนึงถึงการประหยัดพลังงาน การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการรักษาพื้นที่สีเขียวให้มากที่สุด

การจัดการอवासส์ปายะรวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น สงบ และเป็นธรรมชาติ เช่น การปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ร่มเงา การจัดสวนป่าหรือสวนธรรมชาติ การสร้างทางเดินที่ร่มรื่น และการจัดให้มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะช่วยสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมแล้ว ยังช่วยส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศที่สมดุล

2. โคจรสัปปายะ ที่เกี่ยวพันกับชีวิตที่เหมาะสม

โคจรสัปปายะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเส้นทางสัญจรและการเชื่อมโยงกับชุมชนโดยรอบอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การออกแบบเส้นทางสัญจรภายในวัดควรคำนึงถึงการลดการใช้พลังงานและการปล่อยมลพิษ เช่น การส่งเสริมการเดินและการใช้จักรยาน การจัดระบบขนส่งสาธารณะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การกำหนดเขตจำกัดการใช้ยานพาหนะ และการจัดพื้นที่จอดรถที่เหมาะสม การเชื่อมโยงกับชุมชนควรคำนึงถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและการแลกเปลี่ยนทรัพยากรอย่างเกื้อกูล เช่น การส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเพื่อผลิตอาหารที่ปลอดภัยถวายพระ การสร้างตลาดนัดสีเขียวเพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการจัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน

3. ภัตตสัปปายะ การพุดคุยที่เหมาะสม

ภัสสส์ปายะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมแก่พุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไป การสื่อสารควรมุ่งเน้นการสร้างตระหนักและจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม การเผยแพร่ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมควรใช้รูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น การเทศนาธรรมที่สอดแทรกแนวคิดด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดนิทรรศการและฐานการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม การจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการผลิตสื่อการเรียนรู้ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4. บุคคลสัปปายะ บุคคลที่เหมาะสม

บุคคลสัปปายะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาบุคลากรควรมุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดการสิ่งแวดล้อม การปลูกฝังจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือควรครอบคลุมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อระดมทรัพยากรและความเชี่ยวชาญในการพัฒนาวัดสู่การเป็นต้นแบบวัดเชิงนิเวศ

5. โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม

สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการด้านอาหารและโภชนาการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดการอาหารควรมุ่งเน้นการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตลอดห่วงโซ่อาหาร ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การขนส่ง การบริโภค และการจัดการของเสีย การส่งเสริมการผลิตอาหารที่ยั่งยืน เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ การปลูกผักสวนครัวและสมุนไพรในวัด การเลี้ยงสัตว์แบบธรรมชาติ และการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นตามฤดูกาล การลดการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายยาก การจัดการเศษอาหารโดยการทำปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักชีวภาพ และการรณรงค์ลดการสูญเสียอาหาร

6. อุตสัปปายะ ดินฟ้าอากาศที่เหมาะสม

อุตสัปปายะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการสภาพแวดล้อมควรมุ่งเน้นการสร้างสภาวะที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยและการปฏิบัติธรรม โดยใช้วิธีการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การออกแบบอาคารและภูมิทัศน์ควรคำนึงถึงการระบายอากาศตามธรรมชาติ การใช้แสงธรรมชาติ การควบคุมอุณหภูมิและความชื้นด้วยวิธีธรรมชาติ และการป้องกันผลกระทบจากภัยธรรมชาติ การจัดการพื้นที่สีเขียวเพื่อสร้างสภาพภูมิอากาศจุลภาคที่ดี การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน

7. อิริยาปถสัปปายะ อิริยาปถที่เหมาะสม

อิริยาปถสัปปายะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบพื้นที่และกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีสุขภาวะที่ดีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดพื้นที่ควรเอื้อต่อการเคลื่อนไหวร่างกายและ

การทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การสร้างทางเดินจงกรมในสวนธรรมชาติ การจัดพื้นที่นั่งสมาธิกลางแจ้ง การสร้างเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และการจัดพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมกลุ่มด้านสิ่งแวดล้อม

อปสเสนธรรม หลักคิดเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

หลักอปสเสนธรรมเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยธรรมที่เป็นที่พึงหรือธรรมที่ใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิต ซึ่งในการวิจัยนี้หมายถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมหรือเป็นหลักยึดหลักปฏิบัติในการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อยกระดับเป็นวัดเชิงนิเวศ ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่

- 1) สงขายกัม ปฏิเสวติ พิจารณาแล้วเสพ
- 2) สงขายกัม อธิวาเสติ พิจารณาแล้วอดกลั้น
- 3) สงขายกัม ปริวชเชติ พิจารณาแล้วเว้น
- 4) สงขายกัม ปฏิวินเทติ พิจารณาแล้วบรรเทา

หลักอปสเสนธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดเพื่อยกระดับสู่การเป็นต้นแบบวัดเชิงนิเวศได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ดังมีแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด ดังนี้

1. สงขายกัม ปฏิเสวติ พิจารณาแล้วเสพ

การพิจารณาแล้วเสพ เป็นหลักธรรมข้อแรกที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจเลือกใช้ทรัพยากรและพลังงานภายในวัดอย่างชาญฉลาดและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การ

พิจารณาในที่นี้หมายถึงการไตร่ตรองอย่างรอบคอบถึงความจำเป็น ความคุ้มค่า และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมก่อนการตัดสินใจใช้ ทรัพยากรใด ๆ เช่น การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างในการบูรณะหรือสร้าง อาคารใหม่ภายในวัด ควรพิจารณาเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม มีความทนทาน และสามารถนำกลับมาใช้ซ้ำหรือรีไซเคิลได้ การติดตั้งระบบไฟฟ้าและแสงสว่างควรเลือกใช้อุปกรณ์ ประหยัดพลังงานและพิจารณาการใช้พลังงานทดแทนเช่นพลังงาน แสงอาทิตย์ตามความเหมาะสม

การพิจารณาแล้วเสวยังรวมถึงการวางแผนการใช้พื้นที่ ภายในวัดอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงการรักษาสมดุลระหว่างพื้นที่ ใช้สอย พื้นที่สีเขียว และพื้นที่รองรับน้ำ การจัดสรรพื้นที่ควร พิจารณาถึงประโยชน์ใช้สอยที่จำเป็นควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ระบบ นิเวศ เช่น การจัดให้มีพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอเพื่อช่วยดูดซับก๊าซ คาร์บอนไดออกไซด์และสร้างอากาศบริสุทธิ์ การออกแบบระบบ ระบายน้ำที่มีประสิทธิภาพและการจัดให้มีบ่อหน่วงน้ำเพื่อป้องกัน น้ำท่วมและเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้ง

2. สงขลาเอกิ อธิวาเสติ พิจารณาแล้วอดกลั้น

การพิจารณาแล้วอดกลั้น เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมา ประยุกต์ใช้ในการควบคุมและจำกัดการใช้ทรัพยากรที่อาจส่งผล กระทบต่อสิ่งแวดล้อม แม้ว่าจะมีความต้องการหรือแรงกดดันให้ใช้ ทรัพยากรเหล่านั้น การอดกลั้นในที่นี้หมายถึงการมีวินัยและความ อดทนในการควบคุมการใช้ทรัพยากรให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและ ไม่เกินความจำเป็น เช่น การควบคุมการใช้น้ำในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยการติดตั้งระบบประหยัdnน้ำและการนำน้ำกลับมาใช้ซ้ำ

การควบคุมการใช้พลังงานไฟฟ้าโดยการกำหนดช่วงเวลาการเปิด-ปิดไฟฟ้าและเครื่องปรับอากาศที่เหมาะสม รวมถึงการควบคุมความต้องการในการพัฒนาหรือขยายพื้นที่ใช้สอยที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ แม้ว่าจะมีความต้องการหรือแรงกดดันจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย วัดควรยึดมั่นในหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพิจารณาทางเลือกอื่นที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่า เช่น การปรับปรุงอาคารเดิมแทนการก่อสร้างอาคารใหม่ การใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพแทนการขยายพื้นที่เพิ่มเติม

3. สงขลาเอก์ ปรีวชเขตติ พิจำรณำแล้วเว้น

การพิจารณาแล้วเว้นเสีย เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมำประยุกต์ใช้ในการหลีกเลี่ยงหรืองดเว้นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน การเว้นในที่นี้หมายถึงการตัดสินใจที่จะไม่ดำเนินการหรือยุติการกระทำที่ก่อให้เกิดมลพิษหรือทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การงดใช้โฟมและพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด การงดการเผาขยะหรือเศษวัสดุที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ การงดใช้สารเคมีอันตรายในการกำจัดวัชพืชหรือแมลงศัตรูพืช รวมถึงการยุติกิจกรรมหรือโครงการที่พบว่าส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในภายหลัง แม้ว่าจะได้ลงทุนหรือดำเนินการไปแล้วบางส่วน วัดควรมีความกล้าหาญที่จะยอมรับผลกระทบและตัดสินใจยุติกิจกรรมนั้น ๆ พร้อมทั้งหาแนวทางแก้ไขและป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อไป เช่น การยุติการใช้พื้นที่ที่พบว่าเป้นแหล่งต้นน้ำหรือพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ การยกเลิกโครงการก่อสร้างที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ

4. สงขลาแยก ปฎิวิโนเทติ พิจารณาแล้วบรรเทา

การพิจารณาแล้วบรรเทาเสีย เป็นหลักกรรมข้อสุดท้ายที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่าง ๆ การบรรเทาในที่นี้หมายถึงการดำเนินการเพื่อลดหรือจัดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นแล้ว รวมถึงการป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบซ้ำในอนาคต เช่น การบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ การฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับ ความเสียหายจากการก่อสร้างหรือการใช้ประโยชน์ที่ไม่เหมาะสม การปลูกต้นไม้ทดแทนในพื้นที่ที่ถูกตัดไป รวมถึงการพัฒนาระบบ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและลดผลกระทบในระยะยาว เช่น การพัฒนาระบบการจัดการขยะแบบ ครบวงจร ตั้งแต่การลดปริมาณขยะที่แหล่งกำเนิด การคัดแยกขยะ การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และการกำจัดอย่างถูกวิธี การพัฒนา ระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ ทั้งการประหยัดน้ำ การบำบัด น้ำเสีย และการนำน้ำกลับมาใช้ประโยชน์

แบบประเมินตนเองวัดต้นแบบเชิงนิเวศ

แบบประเมินตนเองวัดต้นแบบเชิงนิเวศฉบับนี้ จัดทำขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้วัดสามารถตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของตนเองตามแนวคิด “TEMPLE GREEN Model” รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมวัดเชิงนิเวศ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชน

การแปลผลร้อยละของคะแนนรวม

ระดับคะแนน	ระดับการพัฒนา
85 - 100%	ระดับดีเยี่ยม (วัดต้นแบบเชิงนิเวศ)
70 - 84%	ระดับดี (มีการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน)
55 - 69%	ระดับปานกลาง (มีการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมระดับพื้นฐาน)
40 - 54%	ระดับพอใช้ (เริ่มมีการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม)
ต่ำกว่า 40%	ระดับต้องปรับปรุง (ต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วน)

แบบประเมินระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด

ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	ระดับการขับเคลื่อน				
	5	4	3	2	1
การกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อม (Environmental Policy)					
1. มีการกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมภายในวัด					
2. มีการกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมเป็นลายลักษณ์อักษร					
3. นโยบายของวัดสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ					
4. ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อม					
5. กำหนดผู้รับผิดชอบงานด้านสิ่งแวดล้อมในวัด					
6. มีการประเมินนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมทุกปี					
การวางแผน (Planning)					
7. มีการจัดทำแผนในการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม					
8. มีการจัดทำแผนเพื่อให้บรรลุนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อม					
9. บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน					
10. วัตถุประสงค์และเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร					
11. มีแผนการดำเนินงานสอดคล้องกับนโยบาย					
12. มีผู้รับผิดชอบด้านการวางแผนอย่างชัดเจน					

ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	ระดับการขับเคลื่อน				
	5	4	3	2	1
การประยุกต์ปฏิบัติการและดำเนินการ (Implementation and Operation)					
13. มีการกำหนดผู้ปฏิบัติการไว้เป็นลายลักษณ์อักษร					
14. มีการส่งบุคลากรเข้าอบรมพัฒนาศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อม					
15. มีการให้ข้อมูลแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรวมทั้งประสานความร่วมมือแก่ผู้เกี่ยวข้อง					
16. มีมาตรฐาน เกณฑ์และตัวชี้วัด การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม					
17. มีการปรับกิจกรรมการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์					
18. มีการดำเนินการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม					
การตรวจสอบและการแก้ไข (Checking and Corrective Action)					
19. มีการกำหนดผู้รับผิดชอบตรวจสอบแก้ไขไว้ชัดเจน					
20. มีการกำหนดดัชนี ตัวชี้วัดความสำเร็จของกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม					
21. มีการสรุปปัญหา อุปสรรค ผลการดำเนินงาน และรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ					
22. มีการกำหนดวิธีการในการเก็บและทำลายเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน					
23. มีการกำหนดแผนและวิธีการตรวจสอบระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม					

ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	ระดับการขับเคลื่อน				
	5	4	3	2	1
24. มีการติดตามแผนและปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง					
การพิจารณาทบทวน (Management Review)					
25. ผู้บริหารมีการทบทวนกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม					
26. มีการดำเนินการทบทวนอย่างต่อเนื่อง					
27. มีการรวบรวมข้อมูลที่สำคัญ และบันทึกการประชุมในการพิจารณาทบทวนการจัดการสิ่งแวดล้อม					
28. มีการบันทึกผลการตรวจสอบการจัดการสิ่งแวดล้อม					
29. มีการบันทึกการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ต่างๆ เพื่อการทบทวนการจัดการสิ่งแวดล้อม					
30. มีการปรับปรุงการทบทวนการจัดการสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ					

แบบประเมินกิจกรรมขับเคลื่อนระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด

กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	เกณฑ์คะแนน		
	ดีเยี่ยม	ดี	ปรับปรุง
1. G: Garbage (การจัดการมูลฝอย)			
1. มีการกำหนดหรือมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบแก่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง			
2. มีการให้ความรู้ในการจัดการมูลฝอยทุกประเภท ตั้งแต่การรวบรวม เคลื่อนย้าย การ			

กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	เกณฑ์คะแนน		
	ดีเยี่ยม	ดี	ปรับปรุง
นำไปใช้ประโยชน์และการกำจัดอย่าง ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล			
3. มีการกำหนดให้มีการคัดแยกมูลฝอยทั่วไปอย่างน้อย 3 ประเภท ได้แก่ มูลฝอยนำกลับมาใช้ใหม่ มูลฝอย อินทรีย์ และมูลฝอยทั่วไป			
4. จัดให้มีถุงหรือภาชนะสำหรับบรรจุมูลฝอยทั่วไปและ มูลฝอยนำกลับมาใช้ใหม่ที่เหมาะสมทนทาน ไม่ฉีก ขาดง่าย ไม่รั่วซึม ขนาดเหมาะสม สามารถเคลื่อนย้าย			
5. จัดให้มีภาชนะรองรับมูลฝอยที่เพียงพอและเหมาะสม กับประเภท ปริมาณมูลฝอย			
6. ผู้ปฏิบัติงานรวบรวมและเคลื่อนย้ายมูลฝอยทั่วไป ต้องสวมชุดที่รัดกุม และสวมอุปกรณ์ป้องกันอันตรายที่เหมาะสม			
7. มีการกำหนดเส้นทาง และเวลาในการเคลื่อนย้ายมูล ฝอยทั่วไป			
8. มีการบรรจุมูลฝอยในปริมาณที่เหมาะสมมัดหรือปิด ปากถุงให้แน่นเพื่อป้องกันการหกหล่นของมูลฝอย			
9. มีรางหรือท่อระบายน้ำเสียหรือระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อ รวบรวมน้ำเสียไปจัดการตามที่กฎหมายกำหนด			
10. มีการกำหนดขอบเขตบริเวณที่ตั้งสถานที่พักรวมมูล ฝอยทั่วไป			

กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	เกณฑ์คะแนน		
	ดีเยี่ยม	ดี	ปรับปรุง
2. R: RESTROOM (การพัฒนาส้วมตาม มาตรฐานส้วม สาธารณะไทย (HAS) และการจัดการสิ่ง ปฏิกูล)			
1. พื้น ผนัง เพดาน โถส้วม ที่กีดโถส้วม โถ ปัสสาวะ สะอาด ไม่มีคราบสกปรก			
2. น้ำใช้สะอาด เพียงพอ และไม่มีกลิ่นน้ำยุง ภาชนะเก็บกัก น้ำ ชันตักน้ำสะอาด			
3. กระดาษชำระเพียงพอต่อการใช้งาน			
4. อ่างล้างมือ ก๊อกน้ำ กระจก สะอาด ไม่มี คราบสกปรก			
5. สบู่ล้างมือ พร้อมให้ใช้ตลอดเวลาที่เปิด ให้บริการ			
6. ถังรองรับมูลฝอย สะอาด มีฝาปิด อยู่ใน สภาพดี			
7. มีการระบายอากาศดี และไม่มีกลิ่นเหม็น			
8. สภาพท่อระบายสิ่งปฏิกูลและถึงเก็บกักไม่ รั่ว แตก หรือ ชำรุด			
9. จัดให้มีการทำความสะอาด และระบบการ ควบคุมตรวจ ตราเป็นประจำ			
10. จัดให้มีส้วมนั่งราบสำหรับผู้พิการ ผู้สูงวัย หญิงตั้งครรภ์และ ประชาชนทั่วไปอย่างน้อย หนึ่งที่			
3. E: ENERGY (การจัดการด้าน พลังงาน และทรัพยากร)			
1. มีนโยบายและมาตรการประหยัดไฟฟ้า			

กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	เกณฑ์คะแนน		
	ดีเยี่ยม	ดี	ปรับปรุง
2. มีการปฏิบัติตามนโยบายและมาตรการประหยัดไฟฟ้าที่กำหนด			
3. มีข้อมูลการใช้ไฟฟ้าและวิเคราะห์เปรียบเทียบสถานการณ์การใช้ ไฟฟ้า			
4. มีปริมาณการใช้ไฟฟ้าลดลงอย่างน้อย 1% (เปรียบเทียบกับปีที่ ผ่านมา)			
5. มีการกำหนดมาตรการประหยัดน้ำประปา			
6. มีแผนในการตรวจสอบ ซ่อมบำรุงรักษาระบบจ่ายน้ำประปา			
7. มีการดำเนินงานตามมาตรการประหยัดน้ำประปาที่กำหนด			
8. มีการนำนวัตกรรม เทคโนโลยี การประหยัดน้ำมาใช้			
9. มีการดำเนินการตามมาตรการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง			
10. มีการดำเนินการตามมาตรการประหยัดกระดาษ			
4. E: ENVIRONMENT (การจัดการสิ่งแวดล้อม)			
1. บริเวณภายในวัด สะอาดเป็นสัดส่วนมีป้ายต่าง ๆ ชัดเจน ตามมาตรฐาน สีและเครื่องหมายเพื่อความปลอดภัย			
2. มีมาตรการในการควบคุมและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ ลูกน้ำยุงลาย			
3. มีการตรวจวัดความเข้มของแสงสว่างอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง			

กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	เกณฑ์คะแนน		
	ดีเยี่ยม	ดี	ปรับปรุง
4. มีช่องระบายอากาศไม่น้อยกว่าหนึ่งใน 10 ของพื้นที่ ห้องหรือมีการระบายอากาศอื่นใดที่มีประสิทธิภาพ			
5. มีอุปกรณ์ดับเพลิงที่อยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งานติดตามอาคาร			
6. มีระบบสัญญาณแจ้งเตือนเหตุเพลิงไหม้และแสงสว่าง ไฟฟ้าฉุกเฉิน			
7. มีแผนป้องกันและระงับอัคคีภัย รายละเอียดของแผน ป้องกันและระงับอัคคีภัย			
8. มีการดำเนินงานกิจกรรมที่ส่งเสริมสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่			
9. มีระบบรวบรวมน้ำเสียแยกจากรางระบายน้ำฝน และอยู่ในสภาพใช้งานได้			
10. มีการสร้างความร่มรื่นหรือพื้นที่สีเขียวหรือจุดพักผ่อน			
5. N: NUTRITION (การจัดการด้านโภชนาการ)			
1. พื้นสะอาด ไม่มีเศษขยะ หรือเศษอาหาร			
2. เป็นเขตปลอดบุหรี่ ตามกฎหมายการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ			
3. มีน้ำดื่ม น้ำใช้สะอาด และมีปริมาณเพียงพอ			
4. ที่เก็บน้ำดื่ม สะอาดมีฝาปิด มีก๊อกสำหรับเปิด			
5. น้ำใช้ เป็นน้ำประปา หรือน้ำที่ผ่านการปรับปรุงคุณภาพน้ำ			

กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด	เกณฑ์คะแนน		
	ดีเยี่ยม	ดี	ปรับปรุง
6. มีการจัดโต๊ะหรือเก้าอี้ ที่ใช้บริโภคอาหาร สะอาด ไม่ชำรุดและ ไม่มีคราบสกปรก			
7. มีอ่างล้างมือ สะอาด ไม่มีคราบสกปรก ใช้การได้ดี			
8. มีการแยกเศษอาหาร ออกจากมูลฝอยประเภทอื่น			
9. ร้านอาหารภายในวัด ได้มาตรฐานสุขาภิบาลอาหารตามกฎหมายกระทรวงสุขลักษณะของสถานที่จำหน่ายอาหาร			
10. จัดให้มีบริการน้ำอุปโภค/บริโภคที่สะอาด			

เอกสารอ้างอิง

- ประเวศ วะสี. (2541). **หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี**. กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2538). **ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิกจำกัด.
- สุดจิต ครุจิต. (2554). **ต้นแบบระบบประเมินคุณภาพสิ่งแวดล้อมแบบ On-line เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เข้มแข็ง. รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2541). **คู่มือระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2541). **คู่มือระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2560). **มีวัดเป็นมณีนี มีกุฏิเป็นที่สบาย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด.
- _____. (2560). **บทนำสู่ พุทธธรรม ชีวิตงาม สังคมดี ธรรมชาติเป็นร่มฉัตร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.

โครงการวิจัยเรื่อง
การออกแบบระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด
เพื่อยกระดับเป็นต้นแบบวัดเชิงนิเวศ จังหวัดนครปฐม

สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่อยู่ 51 หมู่ 2 วัดไร่จิง พระอารามหลวง ตำบลไร่จิง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม 73210
www.rk.mcu.ac.th